

ÖZ

Yazar:	Rustam ŞAHMURADOV
Üniversite:	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı:	Maliye
Tezin Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet Tarihi:	17.09.2009
Tez Danışmanı:	Doç. Dr. Lütfü ÖZTÜRK

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte birçok Asya devleti bağımsızlığını ilan etti. Bu devletler özellikle ilk yıllarda kısa bir bocalama dönemi yaşadılar. Niçin? Çünkü bu devletler yapı itibarıyla tamamen merkeze bağlıydı. Merkezin kontrolü olmayınca diğer ülkeler arasındaki sosyal, ekonomik ve mali ilişkilerde kopukluk meydana geldi.

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılmasından sonra ortaya çıkan devletlerin hemen hepsinde başlayan siyasi değişim hareketleri komünist rejimlerinin tasfiye edilmesine yol açmış, tasfiyenin hemen ardından birçok kanun ve benzeri düzenleme ile demokratik bir toplumsal ve ekonomik kalkınma programı uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır. BDT ülkelerinde Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkan ekonomilerin piyasa ekonomisine geçiş süreci ile başladığı söylenebilir.

Kırgızistan Cumhuriyeti 1991 yılında bağımsızlığını kazanan ilk devletlerden biridir. Bahsini ettiğimiz bocalama dönemini çok kısa bir sürede aşma sürecine girdiğini söyleyebiliriz. İlk olarak piyasa ekonomisine geçiş çalışmaları başlatıldı. Bu arada serbest piyasa yavaş yavaş şekillenmeye başladı. Bu dönem içinde ayrıca IMF, diğer yabancı ekonomik misyonlar ve ülkeler tarafından yapılan yardımlar da ekonominin gidişatına etki etti. Sonuçta tüm eksikleri ile beraber bir ekonomik tablo oluşmuştu.

Sovyetler Birliğinin oluşturduğu avantajlardan bir anda mahrum kalması, ekonomik olarak zaten zayıf olan Kırgızistan Devletini daha da fakirleştirdi. Özellikle istihdam daralması etkili oldu. Fakat serbest ticaret yöntemiyle bireyler de ekonomiye aktif olarak katılmaya başladı. Değişik alanda birçok şirket kuruldu ve bavul ticareti hızlandı. Kırgızistan'da kamuoyunun vergi sisteminin yapısı hakkında bilgi sahibi kılınması ve alınacak her türlü kararların ancak toplumsal uzlaşma ile hayata

geçirilebileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu konularda Kırgızistan devletinde büyük eksiklikler olmaktadır. Daha çok pazarlarda alış-veriş yapan kurumlar ve kişiler her gün değişen kanunlar sonucunda karışıklıklar yaşanmaktadır. Bu vergi sistemindeki sık sık yapılan değişiklikler Kırgızistan devletinin bağımsızlığını kazanması ile başlamış ve hala sürmektedir.

Kırgızistan Devleti işte böyle bir ortamda vergi reformunu başlattı. Ülkede ekonomik gelişmelerin yeni ve karmaşık olması; elbette bu çalışmaları zorlaştırıyordu. En önemlisi; bazı kanunlar yabancı ülkelere kıyasla çıkıyordu. Ama iç bünyeye uyuşmuyordu. Bu sebeple vergi kanunlarının sıklıkla değiştiğini söyleyebiliriz. Bu süreç daha yavaşlamasına rağmen halen devam etmektedir.

Kırgızistan devletinin iktisadi kalkınma ve gelişmesi, başarılı bir ekonomi ve vergi sistemi için siyasal, sosyal, ekonomik ve mali değişimi içeren yapısal esaslara ve önerilere dayanması gerekmektedir. Bunun için istihdam düzeyinin yükseltilmesi, paranın değerinin dengede tutulması ve korunması, ödemeler dengesinin ve değişim oranlarının tatmin edici düzeyde olmasının sağlanması önem taşımaktadır.

Bilindiği gibi Kırgızistan bir tarım ülkesidir. Nüfusun yarısından fazlası kırsal kesimde yaşamakta ve GSMH' sının % 40'ını da tarım ürünleri oluşturmaktadır. Ücretler düşük ve işsizlik oranı yüksektir. Bu nedenle tarım sektörü gibi emek - yoğun sektörlerle öncelik verilmelidir. Öncelikle Kırgızistan'da sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde özel teşebbüsün oluşturduğu Küçük ve Orta Boy İşletmelerin organizasyonları kurulmalı, bunlar için devletin teşvikleri ve desteklerinin nelerden oluşacağı belirlenmelidir. Kırgızistan devletinin vergi sistemindeki sorunlara yönelik önerilerden bahsedecek olursak en büyük sorunlar yasalardan, yani onların sık değişmesinden kaynaklanan sorunlar olmaktadır. Bunların yanında sadece yasalardan değil, sistemin çevresinden, organizasyonun yapısından, personel kalitesinden, çağdaş teknolojilerin yanlış ve eksik kullanımından kaynaklanan sorunlar da var. Vergi yasaları şu anki toplumsal, ekonomik ve mali yapıya uygun olarak yapılmalıdır ki sık değişime uğramasın. Vergi sistemi kanunu basitleştirilmeli, vergi yasaları sadeleştirilerek yeniden kodifiye edilmelidir. Son olarak Kırgızistan devletinin Vergi Sistemindeki En önemli nokta bürokrasi ve kayıt dışı ekonominin azaltılması böylece devlet bütçesine ödenmesi gereken bütün vergi gelirlerinin tamamen tahsil edilmesini söyleyebiliriz.

КЫСКАЧА МАЗМУН

Даярдаган:	Рустам Шахмурадов
Университет:	Кыргыз-Түрк «Манас» Университети
Багыты:	Финансы
Иштин сыпаты:	магистрдик диссертация
Бүтүрүү датасы:	17.09.2009
Илимий жетекчиси:	Доц.Док (PhD) Лютфю Өзтүрк

Советтер Союзу тарагандан кийин Азия өлкөлөрүнүн көбү эгемендүүлүгүн өз колуна алды. Бул өлкөлөрдүн эгемендүүлүгүнүн биринчи жылдары өткөөл мезгил болгон. Эмнеден? Анткени бул өлкөлөр иш алып баруу системасында толугу менен борборго карачу. Борбор болбогондон кийин башка өлкөлөр менен саясий, экономикалык жана соода байланыштары токтоп калды.

1991- жылы Советтер Союзунун таркалышынан кийин саясий өзгөрүүлөрдүн натыйжасында коммунисттик бийлик демократиялык бийликке өтүп, экономиканы өңүктүрүү программасы менен бирдикте базар экономикасына өтүү башталды.

Кыргыз Республикасы 1991- жылы эгемендүүлүгүн биринчилерден болуп жарыялады. Алгач, базар экономикасына өтүү аракети менен эркин соода да акырындык менен калыбына кетти. Бул мезгилде чет өлкөлүк инвестициялар менен бирге көргөзүлгөн финансылык жардам экономиканын өңүгүүсүнө чоң түрткү берди.

Советтер Союзу тарабынан бөлүнүп турчу акчанын СССР кулагандан кийин токтоп калышы Кыргыз Республикасын кыйын абалга алып келди. Жумушсуздук көбөйдү, бирок эркин соода аркылуу жеке ишмерлер экономикага активдүү катыша баштады. Ар түрдүү тармактарда көп ишканалар курулду. Кыргызстандын салык системасында өзгөрүүлөр, мамлекеттин кетирген катасынан, коомго кенири маалымдалбай калган. Бул болсо жергиликтүү калктын көбүнүн иш чараларында оор абалга учурашына алып келди. Бул мамлекеттин эгемендүүлүк менен системага өзгөрүү киргизүүгө

укуктуу болушунан келип чыгууда. Салык системасына чет өлкөдөгүдөй закон киргизилгенде ал жергиликтүү органдарда иштеле албагандыктан кайрадан өзгөрүү процесстери али бул күнгө чейин уланууда .

Кыргыз Республикасынын өңүккөн экономикалык, салык системасына ээ болушу учун саясий, коомдук, экономикалык жана соода тармактарын өнүктүрүү программалары колдонулушу керек.

Кыргыз өкмөтү жылдык кирешени жогорулатууга пландаштыра баштады. Бугунку күнде Кыргызстанда жумушсуздук да өтө курч абалда. Жумушчу кучу да абдан төмөн баада сатылууда. Белгилүү болгондой, Кыргыз Республикасынын бюджетинин 40% дыйканчылыктаи келген киреше. Ошондуктан, дыикандарга мамлекет тарабынан көбүрөөк көңүл бурулушу керек. Абалы оор өндүрүштүү калыбына келтирүү үчүн кичи жана чоң ишканаларга мамлекеттин жардамы керек. Бул жардам жалан гана салык жыйноо менен чектелбестен, жаны кадрларды окутуу, адистештирүү түрүндө да болушу керек. өзгөчө белгилеп кетүүчү нерсе, салык системасында жергиликтүү калкка жараша өзгөрүүлөрдүн киргизилип бекитилиши маанилүү. Ошондой эле салык жыйноодо ачыктык, тактык да сөзсүз керек. Эгерде жыйналган каражаттар түздөн түз мамлекеттик казынага жөнөтүлсө, Кыргыз Республикасынын экономикасын өнүктүрүү кыйла жеңилдетилет беле?

ABSTRACT

Student: Rustam ŞAHMURADOV
University: Kyrgyz-Turkish Manas University
Department: Finance
Type of thesis work: Master's Thesis
Date of graduate : 17.09.2009
Supervisor: Doç.Dr.Lütfü ÖZTÜRK

After the collapse of the Soviet Union a lot of Asian countries became independent. These countries faced a lot of debt problems in the period of early years of transition due to these countries were controlled by the centralized system. When they became independent countries which their connection in economic, social, and finance fields to the center were cut.

The emergence of the transition from a command economy to a market economy coupled to the specific economic and political problems of the various former Soviet States requires special approaches to regulations, democracy, and development and special attention to be paid to the problems.

Kyrgyzstan was the one of the first countries which became independent in 1991. After this process immediately the transition program to the free market was held. We have to notice that the main effect of improvement of these countries was mainly by IMF and the other international organizations.

However, the collapse of Russian system was the meaning of the cut of donation from the center to the countries. This cut affected negatively some drawbacks in these countries especially in Kyrgyzstan. Kyrgyzstan faced severe unemployment increasing. Ali in ali, individuals began to enter to the free market, in a lot of fields some firms were founded and trade started been improved.

The other issue which has been expecting to be improved is tax system. Instability in lavy. and regulations have been leading the complaint of business people. Kyrgyzstan began to adopt to the international tax standart. The

differences of tax system in developed countries led some difficulties in adoption.

The development of Kyrgyzstan depends on the tough monetary policy, effective finance system, economic and political stability, and improved tax system.

In the planned economy of the Former Soviet Union, with this body blow to the industrial sector, agricultural production assumed the leading role in Kyrgyzstan. The most important markets for Kyrgyz agricultural products are other Central Asian countries. The Kyrgyz economy is also heavily dependent upon agriculture. In 1997, agriculture accounted for about 40 per cent of GDP.

The government plans to raise revenues further through a number of measures, including the removal of a wide range of discretionary tax exemptions, simplifications and extension of VAT, and increased compliance through closer monitoring. Since independence, Kyrgyzstan has carried out a series of simultaneous reforms. The first reform was an economic reform, transforming the Kyrgyz economy from a planned to a market economy. The government plans to raise revenues further through a number of measures, including the removal of a wide range of discretionary tax exemptions, simplifications and extension of VAT, and increased compliance through closer monitoring. Public spending has been severely constrained by the lack of revenue generation, which in turn has had a negative impact on the level of social services.

